

vények szerint működnek . . .” (Idézi Kiss Árpád, Tanítás és értelmi fejlődés, Előszó, 1947., 3.)

Piaget bírálja a hagyományos oktatást, amely a tanulást kész ismeretek, ténymegállapítások, verbális és írásbeli közlemények passzív befogadásában és hű megőrzésében, s mindezekről számot adni tudásban látja. Piaget ehelyett azt javasolja, hogy a tanulók maguk aktívan vegyenek részt a jelenségek elemzésében, sajátos jegyeik feltárásában, működési elvek felismerésében, tények megállapításában, törvényszerűségek, feladatmegoldási módok leleményes felfedezésében. Minthogy a fogalmak kialakítása csak kis részben alapul az érzékleteinken, és sokkal inkább köszönhető ez az érzékletes adatok lényeges jegyei feltárásának, művelési struktúrák szerkesztésének, ezért az oktatás, közelebbről a fogalomalkotás a konkrét cselekvésekből és ezek interiorizált struktúráiból induljon ki, maga a tanuló végezze el a szükséges konkrét, majd formális értelmi műveleteket, fejlettebb szinten hipotetiko-deduktív gondolati műveleteket, s így maga határozza azt meg. Az így kialakított fogalmak, maga alkotta ítéletek, meghatározások és felfedezett törvényszerűségek maradandóbbak, mint a mások alkotott és verbálisan közölt megállapítások, és további segítséget nyújtanak újabb ismeretek szerzéséhez, újabb információk megértéséhez és eredeti módon való felhasználásához.

Jóllehet Piaget az értelmi fejlődés vizsgálatán kívül más pszichikus funkcionális rendszer vizsgálatával — így az érzelmek, az akarat, az erkölcsi ítéletek és felfogás fejlődésével is — foglalkozott, kutatásainak központjában és élén mégis mindvégig a kognitív funkciók fejlődése és fejlesztő tényezőinek vizsgálata állott. Ezért az oktatás szempontjából oly fontos értelmi fejlesztés módszereinek leghatékonyabb módszerei megtalálásához e téren szerzett kutatásainak eredményei segíthetik a didaktikusokat és a gyakorló pedagógusokat a legjobban.

Piaget-nak számos munkatársa — B. Inhelder, A. Szeminska, P. Greco, H. Aebli, E. Bussmann, M. Denis-Prinzhorn, A. Morf, M. Roth, R. Garcia, H. Sinclair, R. Meili és sokan mások (köztük 1940—41-ben e sorok írója is) — közreműködésével végzett értelmi funkciók fejlődésére vonatkozó közleményeinek száza állnak rendelkezésre azoknak, akik a gyermekek érzékelése, észlelése, emlékezete és gondolkodása, valamint a tanulók értelmi képességei fejlesztésének problémáival, a jelenlegieknél jobb módszerek keresésével kívánnak foglalkozni.

SZEDLÁK RICHÁRD

Nyíregyháza

A nyolcosztályos gimnáziumról

1990 szeptemberében újraindult a nyolc évfolyamos oktatás a nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnázium két első osztályában. Időközben lezajlott a második felvételi vizsga is, így az 1991/92. tanévben már négy osztály 123 tanulója részesül az új típusú oktatásban.

Milyen indítékok hívták életre a struktúraváltást?

Mellőzve a részletes elemzést, csupán a jelenlegi iskolaszerkezetre és a benne zajló pedagógiai munka legmarkánsabb gondjaira célszerű utalni.

Közöttük is elsőként az általános iskola és gimnázium tantervstruktúrája, túlméretezettsége, funkciózavara és koncentrikus egymásra telepítése érdemel említést. E problémahalmazban közismert következtetés az, hogy az általános iskola alsó tago-

zata nem, vagy alig képes teljesíteni azokat a követelményeket, amelyek az anyanyelvi és matematikai kommunikáció terén stabil alapkészségként fogalmazódtak meg. E hiányos alapokra nehezednek rá a felső tagozat egyfajta teljességre törekvő, majd ugyan-
ezt szinte változatlan formában, de elmélyítve alkalmazó gimnáziumi tantervek. Az alapkészségek hiánya, a túlfeszített tantervkövetés és a megismétlődő szakmai program időpazarló, sok üres járatot tartalmazó metodikát, aggasztóan alacsony teljesítményszinteket eredményez.

Egy másik problémakör a jelenlegi beiskolázási gyakorlatban jelölhető meg. Itt egyrészt a korai pályaválasztási kényszer okoz feszültséget, másrészt az a tény, hogy a középiskolák a nyolcadik osztály félévi eredményei alapján korán hozzák meg felvételi döntéseiket. Ebből következik, hogy a második félévi tanulást nem motiválja semmi, s a múlandó idő, a „természetes” nyári felejtéssel párosulva egy-másfél jegyes romlást eredményez. Ez a kudarcélmény — ha kisebb mértékben is — tetten érhető még a felvételi vizsgához igazodó specializált osztályokban is. A mai, átlagos, általános tantervű gimnáziumokba végül is a legjobb képességűektől, a minden területről kiszoruló, a többszörös pályamódosítást végrehajtó, alig képezhető tanulók is bejuthatnak. A heterogén összetételű osztályközösségekben a pedagógusok energiáit döntően a továbbhaladáshoz szükséges minimumszintek kialakítása köti le. Így e funkciózavarok valódi veszteséivé a kiváló és jó képességű tanulók válnak. Számukra jobbra a különórátatás jelentheti a biztos továbbtanulási esélyt. A közepes és gyengébb képességű tanulók esélyegyenlőségének megteremtése ilyen körülmények között nem marad más, mint „agyrémm”, hiszen a túlfeszített tantervek diktátumai, a differenciálatlan iskolaszervezet erre nem ad lehetőséget, így a már meglévő hátrányaik tovább nőnek.

Kiragadhatók még olyan tényezők is, amelyek az iskolarendszerben a kimenet-szabályozó, standardizált vizsgarendszerek hiányából adódnak. Az alsó és középfokú intézmények értékelési normái között jelentős eltérések tapasztalhatók, amelyeket a köztudat „erős” és „gyenge” iskolákként tart számon. Bár ezeket az anomáliákat oldaná a kívánatos belső vizsgarend működtetése, de az sem kétséges, hogy az eltérő értékelési normák okai más, bonyolultabb összefüggésekre is visszavezethetők (pl. a divatos specializációt alkalmazó iskolák többszörös túljelentkezésből válogathatnak felvételi vizsga alapján, ugyanakkor az ingerszegény környezetben működők beiskolázási gondokkal vagy szakos ellátottság hiányával küszködnek stb.). A kimenetszabályozó belső vizsgarend hiánya, a vizsgarutin kialakulatlanságán túl olyan következményekhez is vezetett, mint a tét nélküli nyolcadik évet záró bizonyítvány, vagy — néhány egyetem, főiskola elvárásait leszámítva — a csupán „szükséges kellékké, díszszé” degradálódott érettségi bizonyítvány.

Nem elhanyagolható az indítékok sorában az a tény sem, amely a serdülés amúgy is nehéz időszakában új közösség, új munkastilus és követelményszint kialakítására kényszeríti a tanulókat. Ezek egyidejű, sokkoló hatása alig lehet kétséges.

Végül, ha nem is perdöntő módon, de mindenképpen szerepet játszott a struktúraváltásban az a tény is, hogy az államosítást megelőzően, 75 tanéven át nyolcosztályos főgimnáziumként működött az intézmény.

A kapcsolatos dokumentumok információi és az érettségi találkozók tapasztalatai meggyőzően bizonyítják ennek az iskolatípusnak az eredményességét. A nyolc évfolyamos oktató-nevelő munka olyan „familiáris” légkörben zajlott, amely mentes volt az előzőekben jelzett problémáktól.

Meggyőződéssel állítható, hogy ennek a modellnek egy továbbfejlesztett, korszerűsített változata képes oldani a mai iskolaszervezet merevségein.

Az új típusú gimnázium három, szervesen egymásra épülő szakaszt foglal magába.

Az *alapozó szakaszban* (I—II. osztály, 11—12 éves korosztályok) az általános iskola első tagozatának nevelési-oktatási eredményeire építve stabil műveltségi, neveltségi alapszintek, kommunikációs alapkészségek kialakítása történik. Ebben az időszakban fontos cél és egyben követelmény is, hogy a különböző általános iskolákból felvett tanulókat az előképzettségbeli, neveltségi eltéréseiben azonos szintre hozza, egyben megerősítse az önálló tanulási szokásokat, munkarendet. E komplex feladat végzéséhez teljes részletességgel készültek el az alapozó tantervek. Amint az az órafelosztásból is kitűnik (I. melléklet), az anyanyelvi kommunikációt és matematikai nevelést a magas heti óraszámok teszik lehetővé. Ugyanakkor előtanulmányok esetén, de nélküle is folytatódik vagy elkezdődik az idegen nyelv tanulása (angol, német, francia, orosz, később latin nyelvi választék alapján), heti 2 órában zajlik a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek, szokások kialakítása is. A második évben belépő környezetismeret a természettudományi tantárgyak indítását készíti elő, amíg a történelem tanterve, az életkori sajátosságoknak megfelelően, ugyancsak alapozó funkciót tölt be.

Az *orientáló szakaszban* (III—VI. osztály, 13—16 éves korosztályok) a humán és a reál műveltségterületek feldolgozására kerül sor — lineárisan építkező és vertikálisan illeszkedő tantervek alapján, a fakultációs választási lehetőség szabad kombinációjával. A harmadik évfolyamtól (kivétel az első osztályban induló rajz, ének-zene, testnevelés) a nemzeti alaptantervekhez igazodóan (remélhetően a saját és a nemzeti alaptantervek között megfelelő lesz az átfedés) a szükséges kiegészítésekkel, sajátos bővítményekkel közvetítik a kívánt műveltségterületeket, nevelési célokat, egyben meghatározzák az iskola karakterét is. A lineáris tantervek a nyolcadik tanév végéig magyar nyelv és irodalom, idegen nyelvekből, matematikából és történelemből közvetlenül az érettségi (felvételi) vizsgák valamely változatára futnak. A természettudományos tantárgyak tantervei a VI. osztály végére időzítik az egységes műveltségterületek kiépítését, ahol a felsőfokú továbbtanulás és érettségi szempontjából indifferens tantárgyak tantervi anyagából tantárgyi tanulmányokat záró vizsga letételére nyílik lehetőség. Ugyanakkor — továbbtanulás, ill. érettségi vizsga esetén — a vizsgaírányoknak megfelelően magas fakultációs órakerettel, differenciált, célirányos műveltségelemek segítik az elsődleges funkció teljesülését (emelt szintű érettségi). E tantervek végrehajtása mellett valósul meg az állami nyelvvizsgákra, illetve iskolaváltás esetén, a tantervi korrekciós vizsgára történő felkészítés is.

A *differenciáló szakaszban* (VII—VIII. osztály, 17—18 éves korosztályok) alapvetően a felsőfokú továbbtanulás, illetve a társadalmi munkamegosztás különböző területeihez igazodó, célirányos fakultációk határozzák meg a nevelő-oktató munkát. Az érettségi vizsgák valamelyik típusát megcélzó lineáris tantervek mellett számos kiegészítő tantárgy tanterve segíti a különböző szintű vizsgákra történő felkészítést. Ezek közül a pszichológia, logika és retorika képezi az egyik sorozatot. Valójában a 7. és 8. osztály alkalmas arra, hogy a reál-, illetve humán műveltség mélyebb elemeivel ismerkedhessenek meg a fiatalok. A fakultációs órakeret „bölc” hasznosításával, megválogatásával, megosztottan vagy tömbösítve is minden jelenlegi specializációt meghaladó óraszámokban alkalmas lehet az egyéni pályáik biztos startjára. Az idegen nyelvek között — a nyelvi előképzettség miatt — fakultációs kínálatként jelenik meg a latin. Szerepe a 7. és 8. osztályban döntően az orvosi, jogi, hittudományi, biológus, agrár- és államigazgatási vonalon továbbtanulók részére javasolt, ahol döntően a nőmenklorikus nyelvismeret megszerzése a cél. Ugyanakkor — szükség esetén — a harmadik évfolyamtól lehetőség nyílik a mélyebb „latin műveltség” és beszédközpontú nyelvhasználat elsajátítására is. Összességében megállapítható, hogy a nyolcosztályos gimnázium tantervstruktúrája, tantárgy- és órafelosztása, kötelező és fakultatív műveltségkínálata, közbe ékelődő vizsgarendje alkalmas lehet az individualizált nevelő-oktató munka eredményes végzéséhez.

MELLÉKLET

A nyolcosztályos gimnázium óraterve

Tantárgyak:

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Vizsgaformák
Magyar nyelvtan	4	3	1	1	1	1	1	1	Érettségi 7. o.-tól fakultációval EMELT SZINTŰ vizsga
Magyar és világirodalom	5	5	3	3	3	3	4	3	
Könyvtárhasználati ism.	2	—	—	—	—	—	—	—	
Retorikai gyakorlatok	—	—	—	—	—	—	—	2	
Idegen nyelv I. (A var.)	2	2	5	5	5	2*	2*	2*	Nyelvvizsga vagy érettségi vizsga
Idegen nyelv II. (B var.)	—	—	2*	2*	2*	5	5	5	
Matematika, mértan	5	5	3	3	3	3	3	3	Érettségi 7. o.-tól fakultációval EMELT SZINTŰ vizsga záróvizsga
Ábrázoló geometria	—	—	—	—	—	—	2	—	
Technika	—	—	2*	2*	—	—	—	—	
Számítástechnika inf.-ka	—	—	—	—	2	2*	2*	3*	
Történelem	—	2	2	2	2	2	3	3	Érettségi 7. o.-tól fakultációval EMELT SZINTŰ vizsga
Filozófia, etika	—	—	—	—	—	—	—	2	
Művészettörténet	—	—	—	—	—	2	—	—	
Logika, pszichológia	—	—	—	—	—	—	2	—	
Alkotmányjogi ism.	—	—	—	—	—	—	—	1	
Környezetismeret	—	2	—	—	—	—	—	—	Érettségi 7. o.-tól fakultációval EMELT SZINTŰ vizsga 6. o. végén tantárgyi tanulmányokat záró vizsga
Környezet- és term.-véd.	—	—	—	—	—	—	1*	—	
Földrajz	—	—	2	2	2	2	2*	2*	
Kémia	—	—	2	2	2	2	2*	2*	
Biológia	—	—	2	2	2	2	2*	2*	
Fizika	—	—	2	3	2	3	2*	2*	
Rajz	2	2	2	3	2	3	—	—	
Ének-zene	2	2	1	1	1	—	1	1	Érettségi vizsga (rajzból fak.-val)
Testnevelés	3	3	3	3	3	3	3	3	
Osztályfőnöki team-tev. (humán etológia)	—	—	—	—	—	—	—	—	MEGJEGYZES Szabadtémájú órák esetében külső óraadók bevonásával vagy, igény szerint
közl. ism., log. játékok	2	1	—	—	—	—	—	—	
Pályaismertető	—	—	—	1	—	—	—	—	
Szabadtémájú órák	—	—	1	—	1	1	—	—	
Háztartási ismeretek	—	—	—	—	—	—	1	1	
KÖTELEZŐ									MEGJEGYZÉS iskolaváltás esetén
ÓRASZÁMOK:	27	27	28	29	30	30	25	25	
FAKULTÁCIÓS ÓRAKERET:	2	2	2	2	2	2	6	6	
TANTERVI KORREKCIÓ:	—	—	—	2*	—	—	—	—	

Óratervi fakultációs kínálat: *-gal jelölve

EGYÉB fakultációs kínálatok:

- Írásgyakorlatok (csak szükség esetén)
- Rajz- és műalkotások elemzése
- Tűzománckészítés
- Nevelési alapismeretek
- Nemzetek történelme (külföldön továbbtanulók részére)
- Szövegszerkesztői ismeretek (magyar és idegen nyelven)
- Vallástörténet
- Számítógép-kezelői ismeretek
- Könyvtárkezelői ismeretek
- Egyéb, szükség szerinti fakultációk

Megjegyzés:

- 1. osztályban
- 6. osztálytól
- 3. osztálytól
- 7. osztálytól
- 8. osztálytól
- 7. osztálytól
- 7. osztálytól
- 6. osztálytól
- 7. osztálytól
- 7. osztálytól